

Baláž, Anton

Tri stretnutia s Dominikom Tatarkom

In: *Dominik Tatarka v souvislostech světové kultury: (jazyk - styl - poetika - politika)*. Pospíšil, Ivo (editor); Zelenková, Anna (editor). V Tribunu EU vydání první Brno: Tribun EU, 2013, pp. 167-171

ISBN 978-80-263-0385-5

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.81538>

Access Date: 12. 03. 2025

Version: 20250223

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

III.

**Dominik Tatarka v esejích, překladech,
vzpomínkách, divadle a filmu**

Tri stretnutia s Dominikom Tatarkom

ANTON BALÁŽ (BRATISLAVA)

Kľúčové slová

krúžok mladých literátov, Tatarka ako autor obdivovaných diel *Démon súhlasu* a *Panna Zázračnica*, okupácia, štrajk, hľadač absolútna

Key words

Young writers' circle, Tatarka as an author of admired works *The Miraculous Virgin (Panna zázračnica)* and *The Demon of Conformism (Démon súhlasu)*, an occupation, a strike, a seeker of the absolute

Abstrakt

Známy slovenský prozaik v príspevku spomína na obdobie druhej polovice šesťdesiatych rokov, kedy sa ako poslucháč žurnalistiky stretol s Tatarkom na besedách na pôde Filozofickej fakulty UK v Bratislave: prvýkrát v rámci diskusií s poprednými slovenskými a českými spisovateľmi, druhýkrát po augustovej okupácii v roku 1968 a tretie stretnutie sa uskutočnilo spolu s Dušanom Mitanom v Kryme, kaviarni bratislavských intelektuálov. V závere príspevku autor približuje aj atmosféru na Tatar-kovom pohrebe a cituje časť svojho nekrológu, ktorý uverejnil v týždenníku Sloboda.

Abstract

In his article the famous Slovak prose-writer Anton Baláž remembers the second half of the 60's when as a student of journalism he met Tatarka personally during talks arranged at Faculty of Philosophy Comenius University in Bratislava. They firstly met during talks arranged with major Slovak and Czech writers; secondly just after the occupation of Czechoslovakia in august 1968; he thirdly met Tatarka together with Dušan Mítana in Krym – a famous Bratislava's café where intellectuals met. Finally, the author describes atmosphere at Tatarka's funeral and quotes a part of his obituary published in a weekly newspaper – The Liberty (Sloboda).

Moje prvé dve stretnutia s Dominikom Tatarkom sa uskutočnili na pôde Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, kde som od roku 1965 študoval žurnalistiku. Tretie stretnutie sa odohralo v Kryme, v kaviarni, ktorá bola v týchto rokoch vľúdny a lacný domovským prístavom poslucháčov našej fakulty. Bolo ešte aj štvrté stretnutie, ale už len na Martinskom cintoríne v Bratislave.

Musím hneď na začiatok uviesť, že išlo o stretnutia s Dominikom Tatarkom, na ktorých som bol len mlčanlivým účastníkom. To prvé sa udialo v posluchárni 127 na prvom poschodí fakulty v rámci diskusií, ktoré v rokoch 1965 až 1967 organizoval akýsi voľný krúžok adeptov na zväčša ešte len očakávanú literárnu slávu. Len Miro Pius, ktorý zásoboval Mladú tvorbu svojimi pyromanskými básničkami, a Ján Štrasser, ktorý sa vtedy stal redaktorom tohto dnes kultovo vnímaného literárneho mesačníka, boli už trocha slávnici. Krúžok pozýval na besedy vtedy populárne literárne osobnosti, akými okrem Tatarku boli aj Alfonz Bednár, Milan Hamada, Pavol Števec, ale spomínam si napríklad aj na Vojtecha Miháliku, beseda s ktorým nedopadla vôbec podľa jeho predstáv, keď mu Štrasser začal dávať neprijemné a provokujúce otázky o jeho stalinistickom *Spievajúcom srdci* či proletkultskej *Plebejskej košeli*. Mihálik z besedy odišiel rozzúrený, sťažoval sa potom študijnému prodekanovi doc. Ľudovítovi Pezlárovi na drzých študentov fakulty. Uvádžam to len ako kontrast s besedami, na ktoré napr. prichádzali z Prahy A. J. Liehm, Ivan Klíma či Milan Kundera – ten nás vtedy očaril svojimi *Směšnými láskami* a myslím, že už aj románom *Žert*.

V takejto atmosfére skôr obdivu ako kritiky sa uskutočnilo aj stretnutie s Dominikom Tatarkom. Doznievali v nás ešte čitateľské zážitky z *Prútených kresiel* – nádhernej evokácie mladosti v čase jeho prvého parížskeho pobytu, aj vtedy nami práve „znovuobjavených“ diel *Panna zázračnica*, ktorá práve dostala nie veľmi vydarenú filmovú podobu, a rovnako živo sme vtedy vnímali aj jeho *Démona súhlasu*. Spomínam si, že Tatarka bol aj predmetom našich vášnivých internátnych diskusií, aj pokusov kopírovať ho. Tatarka bol ale natoľko svojský a svojbytný, že každá myšlienková či stylistická výpožička, napriek všetkému maskovaniu jasne poukazovala na zdroj, z ktorého sa čerpalo. Tatarka mal svoje erbové slová, svoje trvalé témy, svoj nezameniteľný uhol pohľadu na svet. Na besede sme vtedy s ním hovorili aj o existencializme, o návšteve Jeana Paula Sartra v Bratislave, počas ktorej sa s ním stretol aj Dominik Tatarka. Predovšetkým sa vtedy hovorilo o jeho dlhšom študijnom pobyte v Paríži: neskôr o ňom uverejnil v Slovenských pohľadoch nádhernú esej. Ak by som mal toto

moje prvé stretnutie s Tatarkom uzavrieť jemnejšou formuláciou, povedal by som, že Tatarka sa počas neho až tak často nedostal k slovu.

Medzi prvým a druhým stretnutím s Dominikom Tatarkom sa udialo to, čo sa neskôr nazvalo Pražskou či Dubčekovskou jarou 1968, ktorú som celú prežil v Bratislave až po jej tragické vyvrcholenie v augustových dňoch. Bol som v meste aj 21. augusta, ale kým Dominik Tatarka sa postavil ruským tankom na Námestí SNP (v známom geste na podstavci prázdneho žulového podstavca po soche J.V. Stalina), ja som postával pred redakciou denníka Smena a ako dobrovoľný kolportér jej mimoriadneho čísla som čakal, kým privezú z tlačiarne prvý balík novin. Aj ulica pred redakciou na Dostojevského rade bola plná tankov, rovnako ako Štúrova ulica, kam sme sa presunuli pred redakciu Kultúrneho života, kde sa zasa organizovala protiokupačná petícia občanov a steny domov sa zaplňali plagátmi s protestnými heslami a na podporu Dubčeka a obrodného procesu. Dominik Tatarka sa v nasledujúcich siedmich „bratislavských dňoch“ stal jedným z hrdinov protiokupačných vystúpení a akcií.

Druhé stretnutie sa uskutočnilo opäť v rovnakej posluchárni číslo 127 v novembri 1968 a celé bolo poznačené prebiehajúcim študentským štrajkom na protest proti pokračujúcej okupácii Československa vojskami Varšavskej zmluvy. Súčasťou štrajku, ktorý myslím iniciovali pražskí vysokoškooláci, bola v Bratislave aj protestná hladovka študentov, ktorá prebiehala vo vstupnej hale budovy Univerzity Komenského. Na schodoch vedúcich do auly, kde našla dávkou zo samopalu smrť 16-ročná bratislavská študentka Danko Košanová, horeli sviečky a celé schody boli založené kvetmi. Hladovky sa zúčastnil aj môj kolega z ročníka Ivan Korman, ale pamätám si, že počas besedy s Tatarkom sedel vedľa mňa v posluchárni na zemi a pomaly z nejakej fľaše popíjal vodu, aby nebol dehydrovaný.

Tatarka bol jedným z mnohých umelcov a publicistov, ktorí sa v ten podvečer a večer striedali na diskusiách s poslucháčmi fakulty. Ako malý, ale charakteristický detail vtedajšej pookupačnej situácie uvediem, že pri vchode na fakultu stáli nepretržite študentské hliadky a každý, kto vchádzal, sa musel preukázať indexom a hostí pozvaných na besedu či míting vždy sprevádzal niekto zo štrajkového výboru. Tatarka prišiel z neďalekej redakcie Kultúrneho života, ktorého vydávanie bolo vtedy už zastavené. Prišiel s ním aj Juraj Špitzer. Ako bývalý šéfredaktor KŽ bol v tom čase populárnou kultúrnou osobnosťou Bratislavy a bol to známy rétor, školený zrejme na Cicerovi a ďalších rímskych rečníkoch, na ktorých sa často pri svojich vystúpeniach odvolával. Špitzer si vtedy prvý zobral slovo, a tak sa stalo, že Tatarka so svojím pomalším, menej výrazným slovným preja-

vom, premýšľavými a precízne formulovanými odpoveďami zostal v tieni Špitzera – aspoň taký dojem som si z tohto stretnutia odniesol a uviedol som ho aj pri písaní Tatarkovho nekrológu (čo som si možno mohol odpustiť). Štrajkujúci študenti sa Tatarku pýtali na jeho pobyt v Paríži v čase, keď tam prebiehala študentská revolta, ktorá vyústila do stavby barikád a pouličných násilností, na účinnosť riešenia spoločenských konfliktov násilnými formami, samozrejme aj na pookupačnú situáciu a ako môžu vysokoškolskí prispieť k udržaniu toho, čo sa dosiahol pred augustom v obrodnom procese. Namiesto vzrušených, burcujúcich odpovedí sme počúvali jeho triezvu, trocha akoby až odťažitú analýzu vášňami prekypujúcu spoločenskú situáciu. (Tu pripojím poznámku, že počas protestov vysokoškolskákov po upálení Jana Palacha sa na našej fakulte znova uskutočnilo aj stretnutie s D. Tatarkom – píše o tom v príspevku Bakošová-Hlavenková –, ale ja som v tom čase nebol v Bratislave.)

Tretie stretnutie sa uskutočnilo v Kryme a vďaka zaň Dušanovi Mitanovi a faktu, že Dušan nemal dve koruny, za ktoré si chcel v kaviarni kúpiť kávu, keďže práve v Kryme mal dohovorené stretnutie s Tatarkom. Mal sa na ňom dozvedieť, ako hodnotí jeho poviedku *Ihla*, ktorú nedávno napísal a ktorú som vtedy poznal už takmer naspamäť, keďže Dušan ju rukou napísal na priváte, kde sme spolu rok bývali, a mnohokrát mi ju potom prečítal s pripojenou poznámkou: Je to dobrá poviedka. A mal aj tentoraz, ako predtým pri *Psích dňoch* či *V električke*, ktoré som tiež poznal už v rukopisnej podobe. Podrobnejšie o tomto a mojom neľahkom spolužití s budúciim kultovým slovenským prozaikom napíšem vo svojich pamätiach. K stretnutiu v Kryme, bolo to už niekedy na jar 1969, len toľko, že keďže ja som dve koruny na kávu pre neho a ďalšie dve aj pre seba mal, išiel som s Dušanom do Krymu aj ja. Tatarka naozaj prišiel do kaviarne, ale neprisadol si k nám, tak Dušan zašiel k jeho stolu a od Dominika (Dušan vždy o Tatarkovi hovoril ako o Dominikovi) si vypočul ortiel, ktorý si udeľoval aj sám: že napísal ďalšiu dobrú poviedku. Ja som potom len zaplatil kávu a spokojne sme sa vrátili do vypožičaného prízemného bytu na rohu ulice Vuka Karadžiča a 29. augusta. Po Dušanovi som potom aj ja urobil tento byt kulisou svojho prvého zošrotovaného románu *Bohovia ročných období*.

Koncom šesťdesiatych rokov bol Dominik Tatarka prít'azlivý čiernovlasý muž, ktorý dokázal svojím mužným zjavom zaujať aj mnohé naše pekné či aspoň peknoduché kolegyne z fakulty. Keď som o dvadsať rokov neskôr, v lete 1988 ležal v nemocnici v Podunajských Biskupiciach s nálezom tbc, prišiel ma navštíviť už vtedy známy umelecký fotograf Ti-

bor Huszár, ktorého prvá manželka Marika tam pracovala ako lekárka. Ti-bor mi ukázal sériu fotografií Dominika Tatarku, ktoré urobil v Lehni-ciach, kde ležali zväčša nevyliciteľne chorí pacienti na pľúcne choroby. Tie fotografie pôsobili šokujúco: stavec na posteli, už len kostra tela s tvárou ako tisíckrát popreškrtávaný starý pergamen, to bol Dominik Tatarka.

Zomrel 10. mája 1989 vo veku 76 rokov. Zúčastnil som sa na poslednej rozlúčke s ním, ktorá sa konala 15. mája na Martinskom cintoríne. V malej, preplnenej obradnej miestnosti pohrebné obrady viedol vtedy disidentský kňaz Anton Srholec. Na pohrebe sa zúčastnil aj Alexander Dubček. Bola tam aj delegácia Zväzu slovenských spisovateľov, ktorú viedol jeho tajomník Ladislav Ballek. Ako šéfredaktor týždenníka Sloboda som v čísle, ktoré vyšlo 25. mája 1989, uverejnil nekrológ, ktorý som nazval *Hľadač absolútna*. Dovolím si z neho zacitovať aspoň pár záverečných viet: „*Táto jeho uvzatosť, dôsledné sústredenie sa na svoj vlastný svet, na rozvíjanie vlastných myšlienok a postojov, nekonjunkturálne, až tvrdošijné zotrúvanie na raz overených východiskách – to bol na jednej strane dôvod obdivu, ale na druhej strane zasa jeho odmietanie: žiaľ – najmä v poslednom dvadsaťročí to bolo najmä to druhé. Ale za umeleckú i ľudskú dôslednosť treba vždy, v každej dobe i v každom režime, zaplatiť svoju cenu. Umelci hodní tohto mena, a Tatarka medzi nich patril, to vedia...*“

Pre nepamätníkov tej doby už len dodám, že nad všetkou tlačou vtedy bdel cenzorský Slovenský úrad pre tlač a informácie. Od neho som dostal aj napomenutie s výstrahou, nie za text nekrológu, ale za to, že som si ne-pýtal povolenie publikovať aj Tatarkovu fotografiu. Tá výstraha bola za to, že v tom istom roku sme pri texte o národnej kultúrnej pamiatke Mohyla na Bradle publikovali aj fotografiu Bradla.

Aj mne to dnes už znie až neuveriteľne! Ale bolo to tak. V zhode s našimi klasikmi mi zostáva nádejať sa, že tak už nikdy u nás nebude.

